

Madecki, Roman

Polonistika na Masarykově univerzitě

In: *Ústav slavistiky : východiska a perspektivy*. Pospíšil, Ivo (editor); Paučová, Lenka (editor). Vydání první Brno: Masarykova univerzita, 2019, pp. 60-74

ISBN 978-80-210-9286-0; ISBN 978-80-210-9287-7 (online : pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/141270>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Polonistika na Masarykově univerzitě

Roman Madecki

České polonistické zájmy a vznik české univerzitní polonistiky

Badatelský zájem o polský jazyk, literaturu, dějiny a kulturu má v českém vědeckém prostředí dlouhou a bohatou tradici. Jeho počátky sahají do období českého národního obrození a jsou spjaty především se snahou o hlubší poznávání slovanského světa. Ten byl v této době vnímán jako blízký a přirozený kontext, v němž se utváří a rozvíjí také vlastní český národní život. Motivace tehdejších badatelů vycházela zejména z myšlenky slovanské vzájemnosti, která vyplývala ze složitého politického a národnostního postavení slovanských národů v rámci habsburské monarchie.⁶⁸ Ve slovanském kontextu byla v centru pozornosti tehdejších českých intelektuálních elit především problematika ruská a polská, jež se stala spolu s národní filologií základem celé české slavistiky.⁶⁹ Pro další vývoj českých slavistických, resp. polonistických studií byla významná skutečnost, že prvotní buditelky a emotivně založené slovanofilství postupně získávalo kritický a vědecký charakter. Navíc ustupovalo pojetí Slovanů jako víceméně jednotného národa o několika kmenech a nářečích a začalo se prosazovat vnímání slovanského světa jako souboru svébytných a rozdílných národních kultur. Důsledkem změny paradigmatu byl také proces diferenciacie a profilace slavistických bádání.

Zmíněný proces se v oblasti polonistiky projevil v podobě zájmu čelných představitelů českého národního obrození, zejména Josefa Jungmanna, Jana Svatopluka Presla a Antonína Marka, o polský jazyk. Jazyková příbuznost češtiny a polštiny i podobnost slovtvorných postupů v obou jazycích umožnily využít polského lexika jako zdroje vhodného k obohacování české slovní zásoby a terminologie. Mnoho příkladů lze nalézt ve *Slovníku česko-německém* Josefa Jungmanna, jenž čerpal inspiraci pro toto stěžejní dílo české lexikografie také u polských slovníkářů. Při zpracovávání svého lexikonu měl k dispozici slovník Jerzyho Samuela Bandkiewicze (*Dwujęzyczny słownik dokładny języka polskiego i niemieckiego do podporęcznego używania dla Polaków i Niemców ułożony*, t. 1–2, Wrocław 1806), a zejména dílo Samuela Bogumiła Lindeho – první moderní šesti-dílný slovník polštiny (*Słownik języka polskiego przez M. Samuela Bogumiła Linde*, t. 1–6, Warszawa 1807–1814), který mu doporučil Josef Dobrovský⁷⁰, jenž byl s polským lexikografem v korespon-

68 Srov. KUDĚLKA, M., Z. ŠIMEČEK a R. VEČERKA. *Česká slavistika v prvním období svého vývoje do počátku 60. let 19. století*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1995; KUDĚLKA, M., Z. ŠIMEČEK, V. ŠTASTNÝ a R. VEČERKA. *Česká slavistika od počátku 60. let 19. století do roku 1918*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1997.

69 Srov. např. MĚŠŤAN, A. Český zájem o polskou literaturu v posledních dvou stech letech. *Slavia*. 1991, 60, sešit 1, s. 2n; ŘEHÁČEK, L. *Přehled dějin české polonistiky na Karlově univerzitě v Praze*. Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis. Sborník příspěvků k 600. výročí Jagellonské univerzity v Krakově. Tomus V, Fasc. 1–2, s. 234, 236n. Na téma vývoje české polonistiky od zrodu českých polonistických zájmů až do 21. stol. viz BARON, R. a R. MADECKI. *Tradice a výzvy českých polonistických studií*. In: BARON, R. a R. MADECKI (eds). *Česká polonistická studia: tradice a současnost: (filologie – historie – politologie – právo)*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2014, s. 930; KARDYNI-PELIKÁNOVÁ, K. *Česká literárněvědná polonistika v kontextu výzev současnosti*. In: BARON, R. a R. MADECKI (eds). *Česká polonistická studia: tradice a současnost: (filologie – historie – politologie – právo)*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2014, s. 30–48.

70 DOBROVSKÝ, J. *Slovanka. Zur Kenntnis der alten und neuen slawischen Literatur, der Sprachkunde nach allen Mundarten, der Geschichte und Alterthümer*. Praha, 1814, s. 243–245.

denčním kontaktu a který jeho dílo také recenzoval. Na Lindův slovník Jungmann často odkazuje, a to zejména v případě výpůjček z polštiny, příbuzných slov, shodných přísloví, rčení či reálií. Z Lindova slovníku čerpá také některé citáty a řadu slavismů.⁷¹

Významným mezníkem v dějinách české polonistiky jsou první vědecké práce o polské literatuře a jazyce, jež se začínají objevovat v první polovině 19. století. Již v roce 1826 vydal Pavel Josef Šafařík dílo *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten* (Dějiny slovanské řeči a literatury všech nářečí),⁷² v němž komplexně pojednal o slovanském světě. Polské literatuře Šafařík věnoval třetí kapitolu II. dílu, kterou uvedl stručným přehledem dějin polského národa a charakteristikou polského jazyka. Šafaříkova syntéza dějin polské literatury byla inspirována polskou prací Felikse Bentkowského (*Historia literatury polskiej wystawiona w spisie dzieł drukem ogłoszonych*, t. 1–2, Warszawa – Wilno 1814). K jazykovědné problematice se Šafařík vrátil ještě ve svém *Slovanském národopisu*, kde na pozadí klasifikace lidstva na plemena, čeledi, kmeny, národy, větve a ratolesti pojednal také obsáhleji o slovanském jazyku a jeho jednotlivých nářečích. V části věnované západoslovanským jazykům s názvem *Mluva západní* najdeme také výklad o řeči leské s nářečím polským a podřečím kašubským.⁷³

Dalším důležitým počinem bylo vydání první vědecké mluvnice polštiny, kterou v roce 1839 pod názvem *Mluvnice polského jazyka podle Dobrovského*⁷⁴ publikoval kustod Národního muzea a pozdější docent slovanských jazyků a literatur na pražské univerzitě Václav Hanka. V této mluvnici, již autor založil na modelu popisu gramatické struktury jazyka podle svého učitele Josefa Dobrovského, najdeme i první výklady z česko-polské srovnávací gramatiky. Komparativně zaměřené studium slovanských jazyků rozvíjel v téže době také František Ladislav Čelakovský, autor *Čtení o srovnávací mluvnici slovanské na univerzitě pražské*⁷⁵, jehož primárním cílem byl přehled gramatiky slovanského jazyka a jeho jednotlivých nářečí, a to právě z hlediska srovnávacího. Významné místo má v Čelakovského mluvnici také polština a její gramatický systém. V pracích Hankových a Čelakovského leží tedy základy srovnávacího přístupu k polštině a češtině, jehož uplatnění stálo u zrodu trvalé a silné stránky české jazykovědné polonistiky, jež je zároveň originálním příspěvkem k polonistickým i obecně slovanským jazykovědným bádáním.⁷⁶

Ve stejném období vznikaly rovněž první praktické učebnice polského jazyka pro Čechy, např. populární příručka katolického duchovního Dominika Aloise Špachty *Pokus Čecha o naučení se počátkům grammatiky jazyka polského, který s vlastenci svými sdílí Dominik Špachta, farář v Kolči* (1837), která se později stala základem obsáhlejších prací *Krátká mluvnice polského jazyka pro Čechy a Mluvnice polská*.⁷⁷

Prvním přednášejícím polské literatury a jazyka jako samostatného předmětu se na pražské univerzitě stal v roce 1848 Jan Pravoslav Koubek (1805–1854). Za svého pobytu v Haliči získal znalosti o polské literatuře a tamějším polském prostředí, které pak mohl předávat i svým posluchačům v Praze (patřil k nim např. Jan Neruda). Koubek pak nahradil Polák Henryk Suchecki,

71 Viz předmluvu Jana Petra k vydání Jungmannova slovníku z r. 1989. Srov. také ORŁOŚ, Z. *Zapozyczenia polskie w słowniku Jungmanna*. Wrocław – Warszawa – Kraków: Zakład. Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1967.

72 SCHAFFARIK, P. J. *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten*. Ofen, 1826.

73 ŠAFAŘÍK, P. J. *Slovanský národopis*. Praha, 1842.

74 HANKA, V. *Mluvnice polského jazyka podle Dobrovského*. Praha, 1839.

75 ČELAKOVSKÝ, F. L. *Čtení o srovnávací mluvnici slovanské na univerzitě pražské*. Praha, 1853. Dílo bylo vydáno posmrtně péčí Matice české na základě Čelakovského rukopisu.

76 Srov. MADECKI, R. *Mocne strony czeskiej polonistyki językoznawczej, czyli od Wáclava Hanki do nowoczesnych badań porównawczych*. In: POSPÍŠIL, I. a R. MADECKI (eds). *Česká polonistika: nové výzvy, nová témata*. Brno: Masarykova univerzita, 2012.

77 ŠPACHTA, D. A. *Pokus Čecha o naučení se počátkům grammatiky jazyka polského*. Praha, 1837; ŠPACHTA, D. A. *Krátká mluvnice jazyka polského*. Praha, 1850; ŠPACHTA, D. A. *Mluvnice polská*. Praha, 1850.

docent univerzity ve Lvově, jenž se jako autor zasloužil o vydání populárního syntetického zpracování dějin polské literatury v českém jazyce: *Nástin dějin písemnictví Polákův: od nejdávnějších časův do r. 1858*.⁷⁸ Za počátek české univerzitní polonistiky se všeobecně pokládá založení samostatné katedry polského jazyka a literatury na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze v akademickém roce 1923/24. Na tuto katedru, která byla zároveň prvním pracovištěm tohoto typu mimo hranice Polska, byl povolán Marian Szykowski, profesor dějin polské literatury na Jagellonské univerzitě a kustod Jagellonské knihovny v Krakově.

Polonistika na Masarykově univerzitě do 90. let 20. stol.

Masarykova univerzita však v tomto směru nezůstala nijak pozadu. Filozofickou fakultu v Brně, jež zahájila svou činnost v akademickém roce 1921/22, tvořilo zpočátku jen šest oborů: slovanská, germánská, románská a anglická filologie, klasická filologie a filozofie. Slavistika tak od samého počátku patřila k plně konstituovaným oborům. V Semináři pro slovanskou filologii působili profesori Václav Vondrák pro slovanskou filologii, Stanislav Souček pro český jazyk a písemnictví a Arne Novák pro českou literaturu. Teoretické přednášky z oboru slovanské filologie byly doplňovány také lektoráty jednotlivých slovanských jazyků. Po lektorátech slovenštiny (Alois Gregor), ruštiny (Václav Petr, od r. 1923 Sergij G. Vilinskij) a srbocharvátštiny (Artur Kallus) byl na brněnské fakultě v letním běhu studijního roku 1923/24 otevřen také lektorát polského jazyka. Lektorem polštiny byl jmenován Maxmilián Kolaja, který se tak stal prvním brněnským polonistou a zároveň průkopníkem celého oboru. V žádné důležité publikaci o dějinách české slavistiky sice nechybí jeho jméno, v pracích o brněnské slavistice najdeme také jeho medailon, avšak o jeho vědeckých zájmech se dovídáme jen velmi málo.

Maxmilián Kolaja⁷⁹ (1883–1966) se narodil ve Vlkoši u Kyjova, obci s bohatou a živou folklórní tradicí, která u něj vyvolala zájem o etnografická a dialektologická bádání, která jej vedle zájmů filologických provázela po celý život. Po absolvování gymnázia v Kyjově, kde Kolajův vztah k folklóru ještě prohloubil jeho učitel a významný moravský národopisec Josef Klvaňa, studoval na Univerzitě Karlově jako hlavní obory češtinu a němčinu. Jeho pozornost se však již během studia zaměřila také na slovanské jazyky, zejména na polštinu a ruštinu. Kolajova pozdější pedagogická a vědecká práce však ukázala, že první místo mezi absolvovanými filologickými obory zaujala u něj bezpochyby polština. Po absolutoriu působil na reálných gymnáziích v Moravské Ostravě a Brně. Jako středoškolský učitel byl však spjat především se Státní průmyslovou školou v Brně, na níž vyučoval v letech 1915–1917 a později natrvalo od školního roku 1918/1919. Pro vývoj brněnské polonistiky je však nejvýznamnější Kolajova činnost na Masarykově univerzitě v letech 1924–1959.

Vědecké zájmy M. Kolaji se soustřeďovaly kromě polštiny zprvu především na problematiku dialektologie. V tomto směru jej ovlivnilo zejména rodné Kyjovsko, v němž byla nářečí tradičně primárním komunikačním prostředkem místního obyvatelstva. Při vlastních dialektologických výzkumech mu byly vzorem a inspirací práce Františka Bartoše (*Dialektologie moravská I/II*, 1886, resp. 1895; *Dialektologický slovník moravský*; 1906), Františka Trávníčka (*Moravská nářečí*; 1926) a Aloise Gregora (*Nářečí na Slavkovsku*; 1931). Vlastní metody dialektologické práce poznal Kolaja v dialektologickém semináři prof. Františka Trávníčka, pod jehož vedením zpracoval a obhájil disertaci *Nářečí vlkošské*. V této práci poprvé teoreticky popsal nářečí vesnic Vlkoše, Skoronic

78 SUCHECKI, H. I. *Nástin dějin písemnictví Polákův: od nejdávnějších časův do r. 1858*. Praha, 1858. Viz též KARDYNI-PELIKÁNOVÁ, K. *Od polonofilstwa do nauki o literaturze polskiej*. In: KARDYNI-PELIKÁNOVÁ, K. *Czeska polonistyka literacka*. Warszawa: Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk, 2003, s. 17.

79 MADECKI, R. *Maxmilián Kolaja – zakladatel brněnské polonistiky. K 85. výročí otevření lektorátu polštiny v Brně*. In: PANČÍKOVÁ, M. (ed.). *85. výročí polonistiky na Univerzite Komenského v Bratislave*. Bratislava: Stimul, 2009, s. 197–204.

a Kelčan, která z příčin jazykových i mimojazykových vydělil z nářečí dolského a nazval je nově nářečím vlkošským. V tomto smyslu je Kolajova práce novátorským počinem. Disertace sice zůstala pouze v rukopise, avšak z jejího textu vychází druhá Kolajova dialektologická práce – *Nářečí na Kyjovsku a Žďánicku*.⁸⁰ Autor zde analyzoval nářečí celkem 51 obce na dialektologicky složitém území, na němž se stýkají nářečí dolská, hanácká a slovenská. S dialektologickými výzkumy souvisel také Kolajův zájem o problematiku etnografickou. V této souvislosti uvedme, že patřil mj. k organizátorům kyjovského festivalu Slovácký rok.

K polonistickým pracím dr. Kolaji patří především *Mluvnice a učebnice jazyka polského*⁸¹, v níž zúročil své více než dvacetileté zkušenosti z lektorských cvičení na brněnské univerzitě. Je třeba podtrhnout, že šlo o dílo na svou dobu velmi moderní a metodologicky pozoruhodné. Dostupných prací o polštině bylo obecně velmi málo a první obrozené práce byly již zastaralé. Novější učebnice pro výuku polštiny pak měly většinou podobu jen drobných jazykových příruček, snad s výjimkou učebních textů, jež vznikly v prostředí pražské polonistiky, např. *Hovory česko-polské se stručnou mluvnici*⁸² Bohumila Vydry či *Mluvnice jazyka polského*⁸³ Izy Šaunové a Tadeusze Lehra-Splawińskiego. Kolajova učebnice byla tedy reakcí na tento nedostatek vhodných příruček pro studium polského jazyka. Ve své mluvnici Kolaja píše: „Žádná totiž z učebnic, jaké byly donedávna u nás vydány, nemohla postačiti tomu, kdo se chtěl důkladněji seznámit s polským jazykem. Většina těchto drobných knížek hřeší totiž na skutečnost, že čeština a polština jsou si jazyky velmi blízké, že se lze polštině snadno naučit a že k tomu tedy není třeba žádné zvláštní námahy. A od stručnosti je jen krůček k neúplnosti a k různým nedostatkům vůbec. A přece i k učení polštině je nutno přistupovati se vší vážností a opravdovostí, neboť jinak se uváže na polovici cesty a nedosáhne se žádoucího výsledku.“⁸⁴ Kolaja si během dlouhé pedagogické praxe uvědomil, že blízkost obou jazyků způsobuje, že čeští mluvčí nemají většinou problémy s porozuměním běžnému polskému textu. Takové porozumění je však pouze typem pasivní a často intuitivní znalosti jazyka, o níž se nedá hovořit jako o komunikační kompetenci. V tomto smyslu se Kolaja odvolával také na Masarykovy myšlenky z práce *Jak pracovat?* (1926), v níž československý prezident nabádá k učení se slovanským jazykům, které mají bohatou literaturu, zejména ruštině a polštině. S odkazem na vlastní zkušenosti zde však Masaryk zároveň upozorňuje na skutečnost, že při studiu polštiny nelze spoléhat jen na její podobnost češtině, ale naopak je třeba ke studiu přistoupit s náležitou vážností a pílí.⁸⁵ S těmito výchozími tezemi přistoupil M. Kolaja k sestavování své učebnice, při němž nepoužil jako přímého vzoru žádnou jinou učebnici cizího jazyka. Po stránce metodologické je v textu zcela důsledně uplatněn princip jazykové konfrontace češtiny a polštiny. Uplatnění této metody dovolilo autorovi soustředit pozornost na jevy, jež oba jazyky odlišují a jež zpravidla působí českým mluvčím největší potíže. Z tohoto důvodu však u studujícího předpokládal dobrou znalost mateřského jazyka a jeho gramatického systému. Učebnice přináší podrobné výklady o polském hláskosloví a pravopisu, slovtvorbě, deklinaci, konjugaci a skladbě. V části věnované skladbě je obsažena také kontrastivně pojatá charakteristika jednotlivých gramatických kategorií a slovních druhů. Na výklady gramatických jevů navazují praktická cvičení. Učebnice je doplněna také souborem textů každodenní komunikace, výběrem úryvků z krásné literatury a slovníkem. S ohledem na současný stav polštiny i z hlediska dnešních metod výuky cizích

80 KOLAJA, M. *Nářečí na Kyjovsku a Žďánicku: Popis a rozbor se slovníkem a mapkou*. Kyjov: Učitelstvo okresu Kyjovsko-Žďánského, 1934.

81 KOLAJA, M. *Mluvnice a učebnice jazyka polského*. Praha: Státní nakladatelství, 1947.

82 VYDRA, B. *Hovory česko-polské: se stručnou mluvnici*. Praha, 1915.

83 LEHR-SPLAWIŃSKI, T. a I. ŠAUNOVÁ. *Mluvnice jazyka polského*. Praha: Vesmír, 1934.

84 KOLAJA, M. *Mluvnice a učebnice jazyka polského*, Praha: Státní nakladatelství, 1947, s. 5.

85 MASARYK, T. G. *Jak pracovat?: přednášky z roku 1898*. Praha: Čin, 1926, s. 56–57.

jazyků by se na Kolajově mluvnici a učebnici dalo jistě leccos vylepšit, uplatněný srovnávací přístup by však nepochybně obstál i dnes.

Pro vývoj brněnské polonistiky je samozřejmě nejvýznamnější Kolajova činnost vysokoškolského pedagoga. Nutno však dodat, že sám Kolaja své pedagogické působení neodděloval od své rozsáhlé popularizační činnosti. M. Kolaja byl schopným organizátorem a aktivním členem mnoha občanských spolků. Jde-li o polštinu, neomezoval se jen na vedení praktických lektorských cvičení na univerzitě, přednášel o polštině mimo akademickou půdu, vedl četné kursy pro učitele i veřejnost, organizoval zájezdy do Polska, byl propagátorem polské kultury a československo-polské spolupráce, udržoval rozsáhlé styky s mnoha polskými učiteli a vědci. V roce 1925 stál Kolaja u zrodu Československo-polského klubu v Brně (Klub Czechosłowacko-polski w Brnie), jenž byl především spolkem, který zprostředkoval kulturní styky mezi oběma zeměmi a národy. Předsedou této organizace byl M. Kolaja od samého počátku až do jejího rozpuštění v roce 1952. Klub vyvíjel od samého počátku své existence bohatou kulturní, společenskou a přednáškovou činnost. V letech 1925–1952 uspořádal řadu tematicky různorodých přednášek, vzdělávacích cyklů, literárních večerů, výstav, koncertů, odborných i poznávacích cest do Polska a kursů polštiny. Klub také budoval vlastní fond polské literatury a inicioval nákup polských děl do brněnské univerzitní knihovny. Díky činnosti Československo-polského klubu přivítalo Brno i řadu významných hostů, např. pěvce J. Kiepuru, spisovatele E. Zegadłowicze, básníka a dramatika K. H. Rostworowského, literárního historika a zakladatele pražské polonistiky M. Szyjkowského, slavistu T. Lehra-Spławieńskiego aj. Za vynikající zásluhy na poli popularizace polského jazyka a kultury byl Kolajovi propůjčen polským prezidentem Ignacym Mościckým důstojnický kříž řádu Polonia Restituta (1929), jedno z nejvyšších polských civilních vyznamenání, udělované zejména za vynikající zásluhy na poli vzdělávání, vědy, kultury a rozvoje dobrých vztahů s jinými zeměmi. Po událostech října 1938 na Těšínsku však Kolaja vyznamenání vrátil. Po 2. světové válce byl však Poláky znovu vyznamenán Zlatým záslužným křížem (Złoty Krzyż Zasługi).

A. Kellner, Kolajův spolupracovník z univerzity i Československo-polského klubu, charakterizoval brněnský lektorát polštiny takto: „Tento lektorát právě svou praktickou stránkou dával mladým lidem možnost poznati jazyk polský a seznámiti se s celou polskou kulturou. A skutečně také poslání své vykonal, když se dostal do rukou prof. M. Kolaji, který pro myšlenku československo-polské vzájemnosti žil již od studentských let. On také se hned po nastoupení svého úřadu nespokojoval jen se získáváním zájmu posluchačů slovanské filologie, nýbrž snažil se podchytili sympatie k polskému národu u všeho vzdělaného obyvatelstva brněnského.“⁸⁶

V prvním semestru výuky v letním běhu studijního roku 1923/24 otevřel Maxmilián Kolaja celkem dva kursy, jeden pro začátečníky a druhý pro pokročilé. Kurs pro začátečníky, na nějž připadaly tři hodiny týdně, zahrnoval základy polské mluvnice a četbu a výklad povídek *Stary sługa* Henryka Sienkiewicze a *Cokolwiek się zdarzy – niech uderza we mnie* Stefana Żeromského. Ve cvičení pro pokročilé byla hlavní náplní četba, byl předepsán Mickiewiczův *Pan Tadeusz*, doplněná příležitostným opakováním mluvnice. Tyto kursy mohli zapisovat všichni posluchači slovanské filologie, která se studovala jednak k získání titulu PhDr. (v soustavě rigorózních zkoušek byla také srovnávací slovanská jazykověda), jednak k získání aprobační komise pro učitelství na středních školách. Učitelská větev byla však už specializována na konkrétní filologii, zpočátku výhradně na bohemistiku, později i na rusistiku. K ustavení zkušební komise pro jazyk polský došlo až v roce 1932. K zájmu o lektorská cvičení z polštiny přispívala povinnost posluchačů bohemistiky absolvovat kurs jednoho slovanského jazyka. Teoretické vědomosti ze slovanské jazykovědy mohli posluchači načerpat z přednášek Semináře pro slovanskou filologii, které vedl prof. Václav Vondrák (1859–1925), žák zakladatele srovnávací gramatiky slovanských jazyků Franze Miklo-

86 *Jdeme dál! k desátému výročí Československo-polského klubu v Brně (1925–1935)*. Brno, 1935, s. 6.

šiče a slavista mezinárodního věhlasu. V době zahájení lektorských cvičení z polštiny konal přednášky ze srovnávací mluvnice slovanských jazyků se zaměřením na přízvuk a kmenosloví v rozsahu pěti vyučovacích hodin týdně. V zimním běhu studijního roku 1925/26 plánoval V. Vondrák učinit další krok v dějinách brněnské polonistiky. Vypsal totiž dvouhodinovou přednášku z historické mluvnice polského jazyka, doplněnou také dvouhodinovým seminárním cvičením. K realizaci však již nedošlo, v srpnu roku 1925 totiž prof. Vondrák zemřel. Přednášky ze slovanské jazykovědy převzal v roce 1928 Bohuslav Havránek (1893–1978), který po svém příchodu do Brna vypsal komparativně pojaté přednášky ze staroslověnského hláskosloví s úvodem do slovanského hláskosloví či slovanské deklinace. Lektorské kursy M. Kolaji se s drobnými obměnami náplně konaly po celé meziválečné období. Můžeme si však všimnout, že jejich náplň byla spolu s přibývajícými zkušenostmi lektora modifikována a kromě praktické výuky jazyka zahrnovala i prvky normativní mluvnice. Postupně byla lektorská cvičení obohacena o konverzaci, pravopisná cvičení, výklady z tvarosloví a skladby a písemné práce. Zároveň docházelo i k obměně předepsané četby. V této podobě se výuka polského jazyka realizovala v podstatě až do reformy studia v roce 1949/50.

Významnou etapou ve vývoji jazykovědné polonistiky bylo také období od konce 2. světové války do zmíněné reformy. Toto období, jež je spjato s působením Josefa Kurze (1901–1972) a Adolfa Kellnera (1904–1953), je vlastně předstupněm vzniku polonistiky jako samostatného studijního oboru. Oba měli k polštině blízko. J. Kurz byl totiž v letech 1931–34 lektorem češtiny ve Varšavě a A. Kellner navázal na studium románské a slovanské filologie na Masarykově univerzitě studijním pobytem v Krakově u prof. Kazimierze Nitsche, který jej spolu s Františkem Trávníčkem a Bohuslavem Havránkem přivedl k hlavnímu předmětu jeho vědeckých zájmů – dialektologii. Josef Kurz nabízel především přednášky ze srovnávací mluvnice slovanských jazyků, Adolf Kellner pak přednášky a semináře ze západoslovanské flexe, vývoje spisovných jazyků slovanských či slovanské dialektologie. Ve studijním roce 1945/46 Adolf Kellner konal také speciální dvousemestrální přednášku s názvem *Jazyk polský* (2 hod. týdně). Díky tomu se právem řadí mezi průkopníky jazykovědné polonistiky na brněnské filozofické fakultě. V Kellnerově bibliografii najdeme časopisecké práce a referáty zaměřené na polštinu a česko-polské jazykové vztahy či recenze polských lingvistických prací. Ostatně i Kellnerova stěžejní práce *Východolašská nářečí I–II*⁸⁷ v sobě spojuje problematiku bohemistickou a polonistickou. A. Kellner v ní podal komplexní charakteristiku nářečí na Bohumínsku, Fryštátsku, Jablunkovsku, v okolí Karviné a Těšína, kde se tradičně mísí vlivy české a polské a kde nářečí není podstatným znakem příslušnosti k určitému jazykovému celku. Na základě provedených dialektologických výzkumů Kellner přinesl zcela nový pohled na tuto nářeční skupinu, když dokázal, že jde o přechodová nářečí česko-polská.

Ve studijním roce 1949/50 byla provedena rozsáhlá reforma studia. Ta zrušila volný semestrální systém, rozdělila studium na učitelské, odborné a badatelské a zavedla ročníkový systém s pevně stanovenými studijními programy. Pouze třetí a vyšší ročníky mohly pokračovat podle starého systému i nadále ve studiu slovanské filologie. Jedním z nových studijních programů se stala i polština. V rámci učitelského studia ji bylo možno studovat spolu s češtinou či ruštinou. V rámci odborného studia bylo možno studovat kombinace základního a průvodního předmětu. Základními předměty byly ty živé jazyky, které byly na fakultě zastoupeny vědeckými přednáškami a cvičeními, průvodními (doplňkovými) pak ty, které byly zastoupeny alespoň lektorátem. Polštinu bylo možno studovat jako předmět základní v kombinaci s jiným průvodním jazykem. První ročník učitelského i odborného studia měl předepsány tyto odborné kursy: jednosemestrální dvouhodinový *Obecný úvod jazykovědný* (Kellner) a dvousemestrální dvouhodinové předměty – *Úvod do slovanské filologie a staroslověňštiny* (Kurz), *Normativní mluvnice spisovné pol-*

87 KELLNER, A. *Východolašská nářečí I*. Brno: Dialektologická komise při Matici moravské, 1946; KELLNER, A. *Východolašská nářečí II*. Brno: Dialektologická komise při Matici moravské, 1949.

štiny (Kolaja), Úvod do polské literatury spolu se sociálními a hospodářskými základy a dějinami (bez uvedení učitele), Proseminář jazykový (Kellner) a čtyřhodinový Lektorský kurs polského jazyka (Kolaja).

Od studijního roku 1950/51 se polština studovala v rámci učitelství pro gymnázia standardně v kombinaci s češtinou nebo ruštinou, individuálně byla povolována i kombinace s němčinou. V odborném studiu byla studována jako základní předmět spolu s průvodní češtinou, ruštinou, ukrajinštinou, němčinou a lužickou srbštinou. K těmto předmětům mohla být zpravidla zapisována také jako předmět průvodní. V pozdějších letech byla polština na fakultě otevírána často jen jako obor fakultativní, s časovými odstupy několika let také jako nediplomový nebo diplomový obor, a to nejčastěji v kombinaci s češtinou nebo ruštinou. Výuku polštiny zajišťovala zprvu katedra slavistiky (vedoucí J. Kurz), jež spolu s katedrou českého jazyka a literatury (vedoucí A. Kellner) a katedrou ruského jazyka a literatury (vedoucí F. Wollman) vznikla z původního semináře pro slovanskou filologii, po její reorganizaci v 60. letech oddělení slovanských literatur, jež působilo nejdříve v rámci katedry slovanských literatur, divadelní vědy a filmové vědy, později jako součást katedry ruské a sovětské literatury a slovanských literatur. Na výuce jazykovědné polonistiky se do poloviny 50. let podíleli v podstatě učitelé, kteří stáli u jejího zrodu. Lektorské kurzy vedl nadále Maxmilián Kolaja, který byl pověřován i přednáškami z normativní mluvnice, Adolf Kellner vedl až do své smrti v roce 1953 přednášky z historické mluvnice a semináře z normativní i historické mluvnice a Josef Kurz se podílel na výuce normativní mluvnice (v roce 1956 přešel na Univerzitu Karlovu). Odborné lingvistické disciplíny převzal v roce 1958 Jaroslav Bauer, jenž je znám především jako výrazný badatel v oblasti syntaxe češtiny s přesahem k syntaxi slovanské, a po jeho smrti v roce 1969 Jan Balhar (nar. 1931), absolvent bohemistiky a polonistiky na brněnské filozofické fakultě a dlouholetý pracovník dialektologického oddělení Ústavu pro jazyk český.

Po odchodu M. Kolaji vedli praktickou výuku polštiny Jarmil Pelikán jako kmenový zaměstnanec, a externě Krystyna Kardyni-Pelikánová a Žofie Kovářová. Manželé Pelikánovi se však odborně zaměřovali zejména na otázky polské literatury a česko-polských literárních vztahů. Od roku 1978 převzala praktickou jazykovou výuku a kurzy pro nepolonisty Irena Hrabětová, která postupně přebírala i přednášky z normativní mluvnice a vedla také přednášky a cvičení z dějin a kultury Polska, překladatelství a folkloristiky. Vědecké zájmy I. Hrabětové se soustřeďovaly především na problematiku česko-polských kulturních a literárních styků v období humanismu a renesance a na starší českou a polskou literaturu. Výsledky svých bádání shrnula I. Hrabětová v monografii *Erbovní pověsti v českých spisech Bartoloměje Paprockého z Hlohol*⁸⁸. Na přelomu 80. a 90. let 20. stol. byla do výuky jazyka i literatury krátce zapojena Dagmar Procházková. V téže době byl také obnoven lektorát polského jazyka a do Brna začali být oficiálně vysíláni polští lektoři. První lektorkou, která přijela na MU na základě česko-polské mezistátní smlouvy, byla Anna Gawarecka z Univerzity A. Mickiewicze v Poznani.

Také kořeny brněnské literárněvědné polonistiky sahají až do meziválečného období. V této době o polské literatuře a autorech hovořil ve svých přednáškách komparatista a folklorista Jiří Horák (1884–1975), který se v roce 1919 habilitoval na pražské UK pro obor srovnávacích literatur a lidového podání slovanského a v letech 1922–26 byl v Brně mimořádným profesorem tohoto oboru. Psal mj. o J. Kochanowském a A. Mickiewiczovi, R. Berwińském, S. Przybyszewském a redigoval sborník *Adamu Mickiewiczovi: 1834–1934*⁸⁹. Polskou literaturu zmiňoval též v kontextu jiných literatur slovanských. Přeložil také knihu Wilhelma Feldmana *Současná literatura polská*, jež v Polsku vyšla v letech 1902–1930 v několika postupně doplňovaných vydáních a obsáhla dějiny polské literatury od roku 1864 do roku 1923.⁹⁰

88 HRABĚTOVÁ, I. *Erbovní pověsti v českých spisech Bartoloměje Paprockého z Hlohol*. Brno: Masarykova univerzita, 1992.

89 HORÁK, J. *Adamu Mickiewiczovi: 1834–1934*. Praha: Nákladem Slovanského ústavu, 1934.

90 FELDMAN, W. *Současná literatura polská*. Přel. Jiří Horák. Praha: Jan Laichter, 1936.

Polské literatuře se po svém příchodu do Brna okrajově věnoval také Arne Novák (1880–1939), který brněnskou univerzitu pomáhal budovat a na níž byl od roku 1920 profesorem, a stejně tak i Roman Jakobson (1896–1982), který se v Brně 1933 habilitoval a od 1934 přednášel jako smluvní a od 1937 mimořádný profesor rusistiku a později i starší českou literaturu. Polské slovesnosti a literatury si soustavně všímal nejen v kontextu literatur slovanských (mj. *Slovesnost Slovanů*⁹¹) rovněž Frank Wollman (1888–1969), který v Brně působil od roku 1928 (do 1959) jako řádný profesor srovnávacích dějin slovanských literatur. Dodnes neztratily na významu jeho publikace *Žeromski a Reymont*⁹² a *Juliusz Słowacki*⁹³, postavení polské literatury ve srovnání s českou si všiml v rozsáhlé studii *Duch a celistvost slovanské slovesnosti*⁹⁴, polského mesianismu zase v části *K slovanskému mesianismu* v knize *Slovanství v jazykově literárním obrození u Slovanů*⁹⁵, zabýval se i S. Przybyszewským a E. Zegadłowiczem či skupinou Czartak.

Z další generace se částečně na polskou literaturu zaměřoval Julius Dolanský (1903–1975, vl. jm. Heidenreich), který v Brně vystudoval češtinu, němčinu a slovanské literatury a učil na reálce. Z jeho díla je třeba vzpomenout hlavně monografii (původně doktorskou práci) *Vliv Mickiewiczův na českou literaturu předbřeznovou*⁹⁶, brožuru *Tysiąc lat naszych stosunków z Polską*⁹⁷ či studii *Echa mesianizmu polskiego w literaturze czeskiej* (ve sborníku *Adam Mickiewicz 1855–1955*⁹⁸) aj. Polská literatura, zejména staropolský verš, zajímala také Josefa Hrabáka (1912–1987), žáka Havránkova, Jakobsonova, Novákova a Wollmanova, který na brněnské univerzitě působil téměř celý aktivní život. Z oblasti polonistiky vydal mj. svou disertaci *Staropolský verš ve srovnání se staročeským*⁹⁹ či *Kapitolky ze srovnávací metriky česko-polské*¹⁰⁰, redigoval také (spolu s K. Budzykem) publikaci *Studia z literatury czeskiej, słowackiej i polskiej*¹⁰¹.

K personálnímu posílení brněnské literárněvědné polonistiky došlo po roce 1954, kdy přišel na Katedru slavistiky Jiří Krystýnek (1913–1991). Ve své badatelské a pedagogické činnosti se Krystýnek profiloval především jako polonista a slavista se zájmem o studium česko-polských literárních vztahů. Jeho nejvýznamnější prací je spis, na jehož základě se v roce 1962 habilitoval v oboru srovnávacích dějin slovanských literatur, *Z dějin polsko-českých literárních vztahů. Vlivy polské literatury a její recepce v českých zemích v letech 1914–1930*¹⁰², v němž se věnoval polským vlivům v české historické próze, recepci díla Z. Krasiňského v českém kulturním životě po první světové válce, polským vlivům ve válečné a poválečné tvorbě F. Kvapila, spolupráci S. Przybyszewského s českými literáty a také českým překladům z polské literatury v letech 1914–1930. V letech 1969–1978 byl vedoucím oddělení slovanských literatur Katedry slavistiky

91 WOLLMAN, F. *Slovesnost Slovanů*. Praha: Vesmír, 1928.

92 WOLLMAN, F. *Žeromski a Reymont: [k slovanskému individualismu]*. Bratislava: Academia, 1926.

93 WOLLMAN, F. *Juliusz Słowacki. Theokratické řešení vůdcovského problému*. Bratislava, 1927.

94 WOLLMAN, F. *Duch a celistvost slovanské slovesnosti*. Praha: Orbis, 1948.

95 WOLLMAN, F. *Slovanství v jazykově literárním obrození u Slovanů*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958.

96 DOLANSKÝ, J. *Vliv Mickiewiczův na českou literaturu předbřeznovou: studie srovnávací*. Praha, 1930.

97 DOLANSKÝ, J. *Tysiąc lat naszych stosunków z Polska*. Praha, 1950.

98 *Adam Mickiewicz 1855–1955: międzynarodowa sesja naukowa Polskiej akademii nauk 17–20 kwietnia 1956*. Wrocław – Warszawa: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1958.

99 HRABÁK, J. *Staropolský verš ve srovnání se staročeským*. Praha: Nákladem Pražského lingvistického kroužku, 1937.

100 HRABÁK, J. *Kapitolky ze srovnávací metriky česko-polské*. In: HÁJEK, Z., V. CHMELARĚ a K. KOUTSKÝ (eds). *Ročenka pedagogické fakulty Masarykovy university v Brně*. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 1947, s. 153–176.

101 BUDZYK, K. a J. HRABÁK (eds). *Studia z dawnej literatury czeskiej, słowackiej i polskiej*. Warszawa: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1963.

102 KRYSŤÝNEK, J. *Z dějin polsko-českých literárních vztahů: vlivy polské literatury a její recepce v českých zemích v letech 1914–1930*. Brno: Universita J. E. Purkyně v Brně, 1966.

a po jejím zrušení pak katedry slovanských literatur. Vedl přednášky z literární komparatistiky a slovanských literatur, především polské, ale také bulharské a srbochorvatské.

Literárněvědná polonistika byla hlavním předmětem badatelské a pedagogické činnosti Jarmila Pelikána (1928–2017), který studoval polonistiku zprvu v Brně, a následně ve Varšavě a Krakově. V roce 1955 nastoupil na brněnskou filozofickou fakultu, na níž později obhájil svou kandidátskou disertaci (1960), v roce 1969 se habilitoval a byl ustanoven docentem a v roce 1990 byl jmenován profesorem pro obor dějin polské literatury a slovanských literatur. V době jeho působení byla polonistika po likvidaci semináře pro slovanskou filologii postupně součástí několika kateder (katedra slavistiky, katedra slovanských literatur, katedra slovanských literatur a vědy o divadle a filmu, katedra ruské a sovětské literatury) až nakonec vytvořila relativně samostatné pracoviště s názvem oddělení slovanských literatur, které Jarmil Pelikán vedl od roku 1978 až do svého odchodu do důchodu na konci roku 1991.

Vědecké zájmy J. Pelikána byly spjaty především s polskou literaturou, literární komparatistikou a recepcí polské literární tvorby nejen v českém prostředí, ale i samém Polsku. Svědčí o tom monografie: *Recepcja twórczości Juliusza Słowackiego w literaturze i społeczeństwie polskim w latach 1849–1867*¹⁰³ a *Juliusz Słowacki wśród Czechów*¹⁰⁴. Mezi Pelikánovými vědeckými pracemi zaujímají významné místo publikace věnované problematice dějin polského dramatu a divadla: *Stručný nárys polského dramatu*¹⁰⁵, *Poválečné polské drama*¹⁰⁶, *Nástin dějin polské dramatiky*¹⁰⁷, a především *Nástin dějin polského divadla*¹⁰⁸, jenž přináší systematický přehled vývoje polského divadla od nejstarších dob až do čtyřicátých let 20. století. Trvalou pozornost věnoval také otázkám česko-polských, širě i mezislovanských literárních a kulturních vztahů. Vrcholem tohoto zájmu byla monografie *Purkyňova spolupráce s Poláky*¹⁰⁹. Publikoval též řadu odborných studií v českých i polských odborných časopisech, autorsky se podílel na významné dvoudílné publikaci *Češi a Poláci v minulosti*¹¹⁰ a kolektivních slovníkových dílech: *Slovník spisovatelů. Polsko*¹¹¹, *Slovník slovanských spisovatelů*¹¹², *Slovník polských spisovatelů*¹¹³. Psal také fundované úvody a doslovy k polským dílům pro vydavatelství Odeon. Jako pedagog vedl přednášky z dějin polské literatury, polské kultury, literární teorie, dějin polského divadla, československo-polských kulturních vztahů a také překladatelské semináře. V roce 2015 propůjčil polský prezident J. Pelikánovi Řád za zásluhy o Polskou republiku (Order Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej) za vynikající zásluhy o rozvoj polsko-českých vztahů.

Od roku 1959 přispívala k výuce polské literatury Krystyna Kardyni-Pelikánová (nar. 1930), absolventka polské filologie na Jagellonské univerzitě v Krakově. Doktorát získala na univerzitě v rodné Lodži (1969), habilitovala se na Varšavské univerzitě (1988) a profesorkou pro obor dějiny polské literatury byla jmenována na Masarykově univerzitě v roce 1992. V letech 1971–91 pracovala v oddělení slovanských literatur Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV v Brně

103 PELIKÁN, J. *Recepcja twórczości Juliusza Słowackiego w literaturze i społeczeństwie polskim w latach 1849–1867*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963.

104 PELIKÁN, J. *Juliusz Słowacki wśród Czechów*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1974.

105 PELIKÁN, J. *Stručný nárys dějin polského dramatu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971.

106 PELIKÁN, J. *Poválečné polské drama*. Brno: Městské kulturní středisko S. K. Neumanna, 1976.

107 PELIKÁN, J. *Nástin dějin polské dramatiky*. Brno: Rektorát UJEP, 1978.

108 PELIKÁN, J. *Nástin dějin polského divadla*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1988.

109 PELIKÁN, J. *Purkyňova spolupráce s Poláky*. Brno: Masarykova univerzita, 1990.

110 MACŮREK, J. et al. *Češi a Poláci v minulosti*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964; ŽÁČEK, V. *Češi a Poláci v minulosti 2. Období kapitalismu a imperialismu*. Praha: Academia, 1967.

111 BARTOŠ, O. (ed.). *Slovník spisovatelů. Polsko*. Praha: Odeon, 1974.

112 DOROVSKÝ, I. et al. *Slovník slovanských spisovatelů*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984.

113 Viz pozn. 128.

postupně jako odborná, vědecká a vedoucí vědecká pracovnice. Ve své badatelské činnosti se zaměřuje především na česko-polské literární vztahy v 19. a 20. století, genologii, literární komparatistiku a problematiku překladu v kontextu historického a národně kulturního kontextu. Tato problematika rezonuje v monografiích *Kontakty literackie polsko-czeskie w dobie powstania styczniowego*¹¹⁴ a *Karel Havlíček Borovský w kręgu literatury polskiej*¹¹⁵. Komparatistice, genologii a translatologickým koncepcím je věnován soubor studií *Polsko-czeskie spotkania literackie. Komparatystyka. Genologia. Przekład*.¹¹⁶ České badatele, učitele a propagátory polské literární vědy, jazyka a kultury představuje syntetizující soubor studií a profilů *Uwiedzeni przez polską literaturę. Czeska polonistyka literacka*.¹¹⁷ Autorčiny studie o polské a české literatuře a translatologii a také stati o českém a polském pojetí literární historie shrnuje publikace *Pokłosie komparatysty. Studia o polskiej i czeskiej literaturze*.¹¹⁸ Zatím poslední monografickou prací K. Kardyni-Pelikánové je soubor studií o vzájemných interakcích české a polské literatury „*Čechy krásné, Čechy mé...*“ *Czeska i polska literatura we wzajemnych interakcjach. Miscellanea literaturoznawcze: eseje, studia, szkice*.¹¹⁹ Důležitou součástí vědecké práce K. Kardyni-Pelikánové byla i její účast na mnoha slovníkových a encyklopedických publikacích u nás i v Polsku. Jako pedagožka vedla především přednášky a semináře z dějin polské literatury, podílela se však i na jazykových cvičeních. V letech 1963–66 působila také na Univerzitě Palackého v Olomouci jako lektorka polského jazyka. Na Masarykově univerzitě byla také školitelkou studentů doktorského studia. Za vynikající zásluhy o rozvoj česko-polských vztahů, vzdělávání v oblasti polonistiky a propagaci Polska v zahraničí byla K. Kardyni-Pelikánová v roce 1997 oceněna medailí Komise národního vzdělávání (Medal Komisji Edukacji Narodowej) a v roce 2015 jí byl – stejně jako jejímu manželovi J. Pelikánovi – udělen Řád za zásluhy o Polskou republiku.

Stejně jako na celou českou polonistiku mělo i na brněnské polonistické pracoviště negativní vliv období normalizace. Normalizace přinesla výrazné zpomalení či dokonce ohrožení dalšího rozvoje oboru. I v Brně se objevily názory, že by měl být tento obor na tehdejší Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně zcela zlikvidován. Díky vytrvalosti vyučujících, zejména J. Pelikána, kterého v tomto úsilí významně podporovala i jeho žena, Krystyna Kardyni-Pelikánová, se však podařilo polonistiku stabilizovat a ubránit ji před politickými zásahy v době, kdy byla spolupráce s Polskem oficiálně zapovězena. Tato skutečnost významně přispěla k tomu, že se polonistika spolu s rusistikou mohla stát stěžejním oborem obnoveného brněnského slavistického pracoviště a že v 90. letech 20. stol. bylo možno přistoupit k její modernizaci.

114 KARDYNI-PELIKÁNOVÁ, K. *Kontakty literackie polsko-czeskie w dobie powstania styczniowego*. Wrocław: Polska Akademia Nauk, 1976.

115 KARDYNI-PELIKÁNOVÁ, K. *Karel Havlíček Borovský w kręgu literatury polskiej: studia*. Wrocław: Polska Akademia Nauk, 1986.

116 KARDYNI-PELIKÁNOVÁ, K. *Czesko-polskie spotkania literackie: komparatystyka – genologia – przekład*. Brno: Masarykova univerzita, 2000.

117 KARDYNI-PELIKÁNOVÁ, K. *Uwiedzeni przez polską literaturę: czeska polonistyka literacka*. Warszawa: Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk, 2003.

118 KARDYNI-PELIKÁNOVÁ, K. *Pokłosie komparatysty: studia o polskiej i czeskiej literaturze*. Brno: Masarykova univerzita, 2007.

119 KARDYNI-PELIKÁNOVÁ, K. „*Čechy krásné, Čechy mé...*“: *czeska i polska literatura we wzajemnych interakcjach*. Brno: Masarykova univerzita, 2017.

Polonistika na Masarykově univerzitě od 90. let 20. stol.

V 90. letech minulého století byla zahájena obnova oboru. V souvislosti s odchodem starších učitelů do důchodu byli přijati noví pracovníci a současně bylo rozhodnuto, že obor bude postupně naplňován tak, aby měl posluchače ve všech ročnících. Pravidelné přijímání nových studentů vedlo nejen k růstu počtu posluchačů, ale vedlo i k posílení pozice polonistiky mezi ostatními filologickými obory. V roce 1991 polonistika získala místo lektora polštiny. S výjimkou jednoho semestru, kdy s praktickou jazykovou výukou vypomohla prof. Kardyni-Pelikánová, je toto místo nepřetržitě obsazeno rodilým mluvčím z Polska. Jako lektoři polštiny na MU postupně působili Anna Gawarecka z Univerzity Adama Mickiewicze v Poznani, Grażyna Kempel a Jadwiga Majchrowska z Lodžské univerzity, Jarosław Jankowski a znovu Anna Gawarecka z Univerzity Adama Mickiewicze v Poznani, Bogumiła Suwara z Jagellonské univerzity v Krakově a Ústavu světové literatury SAV v Bratislavě, Monika Maciejewska z Univerzity Adama Mickiewicze v Poznani a Katarzyna Barna Krawczyk z Jagellonské univerzity v Krakově.

Vytvoření lektorátu umožnilo další rozvoj jazykové výuky. Došlo k oddělení praktické jazykové výuky od teoretických lingvistických disciplín, jejichž vedením byl od roku 1993 pověřen Roman Madecki (nar. 1969). Vznik lektorátu znamenal jednak vyšší kvalitu praktických kursů, jednak rozšíření a prohloubení přípravy studentů v oblasti teoretické lingvistiky. Řada předmětů byla nově koncipována a praktická jazyková výuky byla přizpůsobena standardům Společného evropského referenčního rámce. Postupně byly zaváděny také kurzy polštiny pro nepolonisty, které se dodnes těší značnému zájmu ze strany posluchačů různých oborů. Výuku literárněvědných předmětů vedla zprvu Irena Hrabětová, po jejím odchodu do důchodu krátce externí pracovníci.

Od 1995 r. se polonistika stala součástí Ústavu slavistiky. V rámci obnovené slavistiky byl zprvu vytvořen Seminář polonistiky, k němuž byla v roce 2002 připojena slovakistika, čímž vznikl dnešní Seminář západoslovanských jazyků a literatur. V roce 1996 brněnskou polonistiku posílil literární vědec, básník a prozaik Ludvík Štěpán (1943–2009), který byl v letech 1998–2009 také vedoucím semináře. V roce 1997 získal titul Ph.D., v roce 2001 se habilitoval a o šest let později byl jmenován profesorem pro obor slovanských literatur. L. Štěpán konal přednášky a semináře z dějin polské literatury, polské kultury, srovnávacího studia slovanských literatur, teorie literatury, teorie a praxe překladu, literární genologie a podílel se také na výchově doktorandů. Kromě řady studií v domácích i zahraničních periodikách publikoval také několik monografií: *Polská epigramatika – žánry fraška a epigram ve spektru malých literárních forem*¹²⁰, v níž se věnoval specifikům vývoje polské epigramatiky, *Vývoj žánrového systému polské literatury (od renesance k postmodernismu)*¹²¹, jež je pokusem o zachycení formálního vývoje polské literatury, či *Hledání tvaru – vývoj forem polských literárních žánrů poezie a prózy*¹²², jež má charakter dějin „polské literární formy“ od počátku polského písemnictví až do konce 20. století. Studie o polské, české, slovenské a ruské literatuře L. Štěpán shromáždil v publikaci *Pohledy na slovanské literatury*.¹²³ Na tento soubor prací navazují *Pohledy na slovanské literatury II*¹²⁴, pojednávající o česko-polsko-slovenských vztazích, problematice národnostních menšin ve střední Evropě, polské historické literatuře 19. století či tvorbě J. Iwaszkiewiczze, W. S. Reymonta a S. Žeromského. Chronologicky

120 ŠTĚPÁN, L. *Polská epigramatika: žánry fraška a epigram ve spektru malých literárních forem*. Brno: Masarykova univerzita, 1998.

121 ŠTĚPÁN, L. *Vývoj žánrového systému polské literatury: (od renesance k postmodernismu)*. Brno: LUSK agentura, 2000.

122 ŠTĚPÁN, L. *Hledání tvaru: vývoj forem polských literárních žánrů (poezie a próza)*. Brno: Masarykova univerzita, 2003.

123 ŠTĚPÁN, L. *Pohledy na slovanské literatury*. Brno: SvN Regiony, 2003.

124 ŠTĚPÁN, L. *Pohledy na slovanské literatury II: v středoevropském trojúhelníku*. Brno: Středoevropské centrum slovanských studií – SvN Regiony, 2007.

poslední monografickou prací L. Štěpána byly *Cesty mezi formami*¹²⁵, jež se zaměřily na poezii J. Válka, I. Skály, J. Suchého, S. Krawczyka, Cz. Milosze a K. Wojtyły, vývoj poémy, dekompozici polské modernistické prózy, polskou samizdatovou literaturu osmdesátých let 20. století i literární tvorbu po roce 1989 z hlediska genologické klasifikace. L. Štěpán byl také autorem příručky *Stručný nástin dějinného vývoje polské literatury*¹²⁶ a vedoucím autorského kolektivu *Slovníku polských spisovatelů*¹²⁷.

V roce 2010 byl vedením Semináře západoslovanských jazyků a literatur pověřen R. Madecki, absolvent polonistiky a bohemistiky na FF MU a doktorského studia na Univerzitě Palackého v Olomouci, jehož odborné zájmy se soustřeďují na obecnou jazykovědu, teorii textu a diskursu, synchronní konfrontaci západoslovanských jazyků a také na překlad a tlumočení, jimž se dlouhodobě věnuje i mimo akademickou půdu. Již od svého nástupu na FF MU byl pověřen v rámci polonistiky výukou odborných jazykových disciplín a dnes se podílí také na výchově doktorandů. Na pozici lektora polského jazyka v současné době působí Małgorzata Balcerzak (nar. 1986) z Univerzity Adama Mickiewicze v Poznani, která se podílí také na výuce kulturně orientovaných výběrových předmětů a kurzů polštiny pro nepolonisty. Výuku literárněvědných předmětů a uměleckého překladu zabezpečuje Renata Buchtová¹²⁸ (nar. 1965), literární vědkyně, básnířka, dramatička a překladatelka, absolventka krakovské polonistiky a doktorských studií na FF MU, která v semináři zprvu působila externě (2009–2015), a od roku 2015 se stala kmenovou zaměstnankyní. Do výuky literárněvědných předmětů je od roku 2008 zapojen také polonista, bulharista a slovenista Michal Przybylski (1981), jenž se věnuje také otázkám překladu, ekonomické geografie a cestovního ruchu. Na výuce se podílejí také externí spolupracovníci, např. prof. Pavel Krafl a dr. Roman Baron z HÚ AV ČR, kteří vedou předměty zaměřené na dějiny Polska a česko-polské vztahy, nebo dr. Markéta Páralová Tardy, jež je zapojena do výuky překladatelských kurzů, a v neposlední řadě také polonisticky a slovakisticky orientovaní doktorandi.

Současný Seminář západoslovanských jazyků a literatur nabízí svým posluchačům komplexní studium polonistiky v bakalářském a navazujícím magisterském oboru Polský jazyk a literatura a bakalářském oboru Polština se zaměřením na oblast firemní praxe, služeb a cestovního ruchu. V nabídce semináře se objevují také výběrové přednášky a semináře věnované jazyku a kultuře ostatních západoslovanských národů. Největší a do značné míry systematická pozornost je věnována Slovensku a Slovákům, příležitostně pak také vybraným otázkám týkajícím se Lužických Srbů a Kašubů. Vzhledem ke srovnávacímu zaměření vědecko-pedagogické činnosti semináře je u většiny témat zohledňován též kontext česko-polský či česko-slovenský, resp. střeoevropský. Absolventi magisterské polonistiky se mohou dále vzdělávat v doktorských studijních programech Paleoslovenistika a slovanské jazyky, Polská literatura, Teorie a dějiny slovanských literatur či Filologicko-areálová studia. Po chystané přeměně oborů na studijní programy bude seminář nabízet bakalářský studijní program Polská studia, v jehož rámci budou existovat dvě specializace (Polská kulturní studia, Polština pro profesní a obchodní praxi) a také studijní plány pro hlavní a vedlejší sdružené studium (maior a minor).

Proces sloučení dotčených studijních oborů do společného logického celku v podobě studijního programu Polská studia umožní významně modifikovat náplň studia polonistiky tak, aby v ní byl rovnoměrně zastoupen lingvistický, literárněvědný a areálový aspekt. Tyto změny reagují na vývojové trendy současné české polonistiky, jež vedou k integraci jednotlivých aspektů

125 ŠTĚPÁN, L. *Cesty mezi formami*. Brno: Středoevropské centrum slovanských studií, 2007.

126 ŠTĚPÁN, L. *Stručný nástin dějinného vývoje polské literatury*. Brno: SvN Regiony, 2005.

127 ŠTĚPÁN, L. a et al. *Slovník polských spisovatelů*. Praha: Libri, 2000.

128 R. Buchtová používá jako umělecký pseudonym své rodné příjmení Putzlacher. Za svou tvorbu a zásluhy o polskou kulturu byla opakovaně oceněna, mj. Stříbrným křížem za zásluhy (2001), medailí Gloria Artis za zásluhy o polskou kulturu (2010) či cenou měsíčníku *Literatura na Świecie* v oblasti překladu (2013).

a přístupů do podoby široké interdisciplinární vědy o Polsku. Jádrem obou specializací tvoří předměty zaměřené na praktické studium polského jazyka, normativní mluvnici současné polštiny, historii polské literatury, dějiny, kulturu a realie Polska.

Specializace Polská kulturní studia má filologický, kulturněhistorický a areálový charakter. Důraz je zde kladen na prohloubené studium polské literatury, a to i v kontextu literatury evropské a světové, a také práci s uměleckým textem a jeho překlad. Významnou složkou této specializace jsou kurzy zaměřené na specifika polské kultury, polské kulturní dědictví a jeho potenciál v oblasti cestovního ruchu. Specializace Polština pro profesní a obchodní praxi je pak zaměřena především na získání praktických dovedností, které absolventům umožní lepší uplatnění v praxi. Absolvent specializace bude však kromě praktických dovedností vybaven i solidní teoretickou základnou. Tato specializace kombinuje filologický aspekt studia s aspektem areálovým a socioekonomickým a zahrnuje rozšířenou výuku obchodní polštiny, překladatelská a tlumočnická cvičení i základy nefilologických oborů (právo, ekonomie, geografie, IT). Zavedení dvou specializací zajišťuje vnitřní diferenciaci programu a umožňuje akcentovat jednotlivé aspekty studia, což vede k užšímu a hlubšímu zaměření posluchačů v souladu s cíli jednotlivých specializačních součástí programu. Zároveň je zajištěna plná návaznost bakalářského studia na navazující magisterské studium v rámci nového programu Slavistika, jenž zahrnuje rovněž specializaci Polská studia.

Ve své badatelské činnosti se seminář zaměřuje na současný polský jazyk, česko-polskou srovnávací lingvistiku, teorii a dějiny polské literatury, širokou problematiku polské kultury, česko-polské vztahy a dějiny polonistiky. Kmenoví zaměstnanci publikují v uznávaných odborných periodikách doma i v zahraničí, účastní se domácích i zahraničních konferencí a workshopů a podílejí se na řešení grantových projektů. Z knižních prací lze uvést monografii R. Madeckého *Mysle, więc mówię*¹²⁹, věnovanou problematice diskurzu, který je zde zkoumán jako jednota textu, komunikační situace a lidského faktoru, sborník *Poláci v Brně a na jižní Moravě*¹³⁰, jež zhodnotil přínos Poláků, polské menšiny a polonofilů pro kulturní, vědecký a umělecký život Brna a jižní Moravy, kolektivní monografii *Blízko i daleko*¹³¹, která je věnována zejména jazykovým a kulturním aspektům česko-polských vztahů a na níž se autorsky podíleli R. Buchtová a R. Madecki, *Antologii polské literatury od 10. do konce 19. století*¹³², kterou společně připravili M. Przybylski a M. Hornová, publikaci *Slovanské literatury a jazyky v objetí politiky (20. století)*¹³³, na níž se z polonistů autorsky podíleli M. Przybylski a doktorandka J. Smejkalová, či kolektivní monografii o Polácích, polonofilech a polských institucích a spolcích propagujících polskou kulturu v Praze *Śladami Polaków w Pradze: XIX–XXI wiek: szkice i portrety historyczno-literackie*¹³⁴, na níž se autorsky podílel R. Madecki. Tyto knižní práce jsou výsledkem řešení projektů GA ČR, Česko-polského fóra, Fondu rozvoje MU či Specifického výzkumu podpořeného Grantovou agenturou MU.

Seminář západoslovanských jazyků a literatur se také významně zapojuje do aktuálně probíhající diskuse na téma tradic, proměn a perspektiv české i světové polonistiky. Svědčí o tom mj. jeho zastoupení na VI. světovém kongresu polonistů v Katovicích (2016) či mezinárodní konferenci Proměny české slavistiky po roce 1989 (2018), pořádané Slovanským ústavem AV ČR v Praze. K uvedenému diskursu seminář přispěl také formou pořádání workshopu českých polonistů

129 MADECKI, R. *Mysle, więc mówię: tekst, dyskurs, szyfery, gatunki mowy*. Brno: Masarykova univerzita, 2006.

130 MADECKI, R. a L. ŠTĚPÁN (eds) *Poláci v Brně/Polacy w Brnie: a na jižní Moravě*. Brno: Středoevropské centrum slovanských studií, 2008.

131 NOGA, P. (ed.). *Blízko i daleko, Blisko i daleko, Close and far*. Brno, 2016.

132 PRZYBYLSKI, M. a M. HORNOVÁ. *Antologie polské literatury od 10. do konce 19. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2015.

133 POSPÍŠIL, I. et al. *Slovanské literatury a jazyky v objetí politiky (20. století)*. Brno: Masarykova univerzita, 2015.

134 BARON, R. a M. MICHALSKA (eds). *Śladami Polaków w Pradze: XIX–XXI wiek: szkice i portrety historyczno-literackie*. Praha: Klub Polski w Pradze, 2017.

v roce 2011, z něž vzešla kolektivní monografie *Česká polonistika: nové výzvy, nová témata* (2012), kterou redigovali I. Pospíšil s R. Madeckým.

České polonistice v diachronní i synchronní perspektivě se R. Madecki věnoval rovněž v rozsáhlé kolektivní monografii *Česká polonistická studia: tradice a současnost (filologie – historie – politologie – právo)*¹³⁵ (2014), kterou v rámci spolupráce Historického ústavu AV ČR, Ústavu slavistiky FF MU a Centra východoevropských studií Varšavské univerzity (SEW UW) připravil k vydání spolu s historikem Romanem Baronem. Kromě filologů a historiků se podařilo získat k autorské spolupráci na tomto díle také politology a právníky badatelsky orientované na Polsko, což umožnilo představit česká polonistická studia v celé jejich interdisciplinární šíři. Ve spolupráci stejných institucí, jež i nadále úspěšně pokračuje, vznikla i další kolektivní monografie *Czeskie badania nad Polską w kontekście Europy Środkowej i Wschodniej*¹³⁶ (2016), která problematiku českých polonistických studií komparativně zapojuje do kontextu obdobně zaměřených bádání v prostoru středovýchodní Evropy. Tato publikace, na které se editorsky podíleli R. Baron (HÚ AV ČR), R. Madecki (MU) a J. Malicki (SEW UW), byla v roce 2017 nominována na prestižní Cenu Wacława Felczaka a Henryka Wereszyckiego, udělovanou Polským sdružením historiků v Krakově za vynikající publikační počín v oboru dějin střední Evropy v 19. a 20. stol. Autorsky se na uvedených monografiích podíleli také jiní brněnští či s Brnem spjatí polonisté a slavisté – I. Pospíšil, K. Kardyni-Pelikánová, R. Buchtová, K. Barna Krawczyk, M. Páralová Tardy a M. Válková-Maciejewska.

Obě zmíněné publikace vznikly v rámci řešení dvou grantů Česko-polského fóra při Ministerstvu zahraničních věcí ČR, přičemž součástí řešení byla i dvoudenní mezinárodní interdisciplinární konference *Česká polonistická studia v Evropském kontextu* (Praha 2013), která byla uspořádána při příležitosti 90. výročí založení české univerzitní polonistiky a již provázal také VIII. sjezd Klubu absolventů a profesorů Východní letní školy Varšavské univerzity. Akce se účastnilo cca 120 filologicky, historicky a politologicky orientovaných badatelů z ČR, Polska, Běloruska, Estonska, Kazachstánu, Gruzie, Litvy, Maďarska, Německa, Rakouska, Ruska, Slovenska, Ukrajiny a USA.

V roce 2017 seminář spoluorganizoval historicko-filologický panel *Česká polonistická studia* (garanti panelu R. Madecki a R. Baron) v rámci 11. sjezdu českých historiků v Olomouci. V současné době se brněnští polonisté (R. Madecki je členem organizačního a programového výboru) podílejí na přípravě Kongresu českých polonistických studií, jenž je společným projektem českých univerzit (Univerzita Karlova, Masarykova univerzity, Univerzita Palackého v Olomouci, Ostravská univerzita, Univerzita Hradec Králové, Slezská univerzita), Historického ústavu AV ČR a Polsko-české vědecké společnosti. Cílem kongresu, který se uskuteční na podzim roku 2019 v Olomouci, Praze, Brně, Ostravě, Hradci Králové a Opavě, je nejen bilance českých polonistických bádání a zájmů, ale především konstituování polonistických studií jako interdisciplinární vědy o otázkách spjatých s Polskem a česko-polskými vztahy.

Brněnská polonistika udržuje pravidelné kontakty s jinými součástmi MU (PedF, FSS) i polonistickými (slavistickými) ústavy či katedrami mimo MU (UK, OU, UPOL, UHK). Kromě již zmíněné Varšavské univerzity spolupracuje i s jinými polskými akademickými pracovišti, a to na základě dohod o přímé spolupráci (Univerzita Adama Mickiewicze v Poznani, Vratislavská univerzita). Spolupráce v oblasti výměny studentů se uskutečňuje na základě osobních kontaktů vyučujících také s Jagellonskou univerzitou v Krakově. Studenti a pedagogové mohou vyjíždět také na studijní a přednáškové pobyty a letní školy polského jazyka a kultury na základě česko-polské mezivládní dohody. V případě letních škol jsou každoročně polonistům z MU přidělována

135 MADECKI, R a R. BARON. *Česká polonistická studia: tradice a současnost (filologie – historie – politologie – právo)*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2014.

136 MADECKI, R., R. BARON a J. MALICKI. *Czeskie badania nad Polską w kontekście Europy Środkowej i Wschodniej*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2016.

také místa na letních školách polského jazyka a literatury z kvóty, která je vyčleněna přímo pro potřeby zahraničních lektorátů polštiny. V současné době se však velká část mobility uskutečňuje především na základě smluv uzavřených v rámci programu Erasmus+ (Varšavská univerzita, Jagellonská univerzita v Krakově, Univerzita Adama Mickiewicze v Poznani, Vratislavská univerzita, Lodžská univerzita, Slezská univerzita v Katovicích, Gdaňská univerzita, Zelenohorská univerzita, Technicko-humanitní akademie v Bílsku-Bělé). Díky programu Erasmus+ se mohou na výuce brněnských posluchačů podílet i zahraniční odborníci, často významní představitelé jazykovědné či literárněvědné polonistiky. Naopak brněnští polonisté díky této podpoře přednášeli v Polsku, na Slovensku, ve Slovinsku či Litvě. I zájem studentů o pobyty v Polsku je poměrně velký, např. v letech 2013–2017 absolvovalo takový pobyt celkem 81 posluchačů. V každém semestru přijíždí studovat polonistiku do Brna také několik studentů z Polska či jiných evropských zemí.

Seminář západoslovanských jazyků a literatur spolupracuje také s mnoha institucemi z mimoakademické sféry. Cílem této spolupráce je především propagace polštiny, polské kultury a literatury. Mezi tradiční partnery patří spolek POLONUS – Klub Polski v Brně, Knihovna Jiřího Mahena v Brně a její polská partnerská organizace Knihovna Raczyńských v Poznani, statutární město Brno či Jihomoravský kraj. Vztahy s uvedenými institucemi jsou založeny především na úspěšném řešení společných projektů (Poláci v Brně a na jižní Moravě, 2008; Klíče k přáním v rámci Programu EU Evropa pro občany, 2008; Brána jazyků otevřená I–III v rámci projektu Česko-polského fóra, 2012, 2014, 2015; Brána jazyků otevřená 1918–2018 v rámci projektu Česko-polského fóra, 2018), dále na vzájemné podpoře aktivit a rozvoji partnerské spolupráce mezi Brnem a Poznani a nově též Jihomoravským krajem a Lodžským vojvodstvím. Tyto aktivity podporuje také Velvyslanectví Polské republiky v Praze, Generální konzulát PR v Ostravě a Polský institut v Praze. Seminář se těchto akcí účastní většinou formou odborných i popularizačních přednášek, autorských besed, prezentací, překladů či v podobě spolupráce na publikačních výstupech. Z dalších významných akcí, do nichž byli zapojeni pracovníci i studenti semináře, lze uvést literární festival Měsíc autorského čtení (2011), jehož hlavními hosty byli autoři z Polska, příprava rozhlasových pořadů v rámci cyklu Polský rok na Vltavě (2014) či příprava prezentace Henryk Sienkiewicz známý i neznámý a organizace výstavy Henryk Sienkiewicz 1846–1916 v rámci Roku Henryka Sienkiewicze (2016). V roce 2019 se bude seminář podílet na osmém ročníku tradičních Dnů polské kultury v Brně.

Jak plyne z popisu pedagogické, badatelské, popularizační a kulturní činnosti Semináře západoslovanských jazyků a literatur při Ústavu slavistiky FF MU, brněnská polonistika úspěšně obhájila svou pozici mezi ostatními filologiemi na Masarykově univerzitě a stala se jedním z tradičních oborů, před nímž se zároveň otevírají další možnosti rozvoje, byť je stále co zlepšovat. Svou činností brněnští polonisté dokazují, že polský jazyk, literatura a kultura přináší mnoho zajímavých témat, a proto stojí za to věnovat jim systematickou pozornost. S ohledem na velikost Polska, jež patří do téhož středoevropského a evropského prostoru, nesmírnému bohatství jeho kultury i dynamickému rozvoji česko-polských vztahů a česko-polské hospodářské spolupráce je studium polonistiky v českém prostředí jistě prospěšné a potřebné.¹³⁷

137 Po roce 1995 na brněnské polonistice kromě stávajících zaměstnanců působili: PhDr. Irena Hrabětová, CSc., prof. Univerzity Adama Mickiewicze v Poznani dr. hab. Anna Gawarecka, Mgr. Bogumiła Suwara, Ph.D., Mgr. Monika Válková-Maciejewska, Ph.D., Mgr. Katarzyna Barna Krawczyk, Ph.D. a prof. dr. hab. Krystyna Kardyni-Pelikánová, DrSc. (v doktorském studiu).